

Günel Abdullayeva*

Bağışlamanın vərəsəlik payına təsiri

Annotasiya

Məqalə bağışlama əsasında əldə edilmiş hədiyyələrin vərəsəlik münasibətləri bərqərar olduğu halda nə kimi rol oynamasından bəhs edir. Burada hədiyyənin miras əmlakın açılması zamanı cəlb edilməsinin hansı hallarda ədalətli və məqsəduyğun olması göstərilmişdir. Bu barədə Fransa, Almaniya, İngiltərə, Türkiyə və sair ölkələrin mülki qanunvericilik sistemi milli qanunvericiliklə müqayisə edilərək mənfi və müsbət məqamlar qiymətləndirilmiş, Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsində daha ədalətli hüquq normasının müəyyən olunması barədə tövsiyələr əks olunmuşdur. Habelə məqalədə ailə əmlakına edilmiş hədiyyənin hansı hallarda birgə mülkiyyət hesab olunması və miras bölgüsündə necə nəzərə alınması məsələsinə toxunulmuş, birgə mülkiyyət rejimi qaydasının qanuni nikahdan əlavə, daha hansı hallarda nəzərə alınmalı olmasına dair müxtəlif müəlliflərin yanaşması əks olunmuşdur.

Abstract

The article is dedicated to the role of received gifts as donation when inheritance relationships are set up. There is shown in which cases concerning the donation is rather fair. There is appreciated negative and positive points by comparative analysis with civil legislature of France, Germany, England, Turkey and other countries and national civil legislature. There are shown recommendations on determining fair and more perfect legal norms in the Civil Code of the Republic of Azerbaijan. In addition, the article covers the cases in which gifts to marital property should be considered as the shared ownership property and how should be adjusted in the partitioning of shares. There are reflected approaches of different authors about in which cases the rule of the shared ownership property should be established besides marriage.

Giriş

Mülki hüquqda vərəsəlik münasibətlərilə əlaqədar məsələlərin həllinə tələbat daim əhəmiyyət kəsb etmişdir. Digər hüquq münasibətlərindən fərqli olaraq, hər bir şəxsin vərəsəlik hüquq münasibətinin subyektı ola bilmə imkanı mütləqdir. Bu zaman ortaya çıxa biləcək problemlərdən biri də odur ki, miras qoyan şəxsin ölümündən qısa müddət əvvəl bağışlama əqdini etmiş olması, habelə nikah münasibətində olduğu şəxsə qarşı belə bir əqdi icra etməsi vərəsəlik münasibətinə müəyyən dərəcədə təsirini göstərir. Xüsusilə də, müddətin az olması belə bir əqdin uydurma olub əhəmiyyətsiz xarakter daşması imkanını ortaya çıxara bildiyindən bu tip hüquq münasibətlərində bağışlanan əşya miras açılan zaman diqqətdən tam da kənar qalmamalıdır. Belə ki, onun vərəsəlik payına, miras əmlakın həm aktiv, həm də passivinə təsiri digər vərəsələrə haqsızlıq edilməməsi məqsədilə nəzərə alınmalıdır. Buna baxmayaraq, belə təsirin qiymətləndirilməsi məsələsinə bağışlama hüquq münasibətində əvəzsiz hədiyyə əldə edən tərəfin hüquqlarının tapdanması kimi yanaşmaq

* Bakı Dövlət Universiteti Hüquq fakültəsi, III kurs, SABAH qrupu tələbəsi

olmaz. Bu səbəbdən məqalədə hansı hallarda bağışlanan əşyanın mirasdan kənar qalıb-qalmaması məsələsindən danışılacaq. Bundan əlavə qanunvericiliyin belə hallarda tənzimləmə üsulunun məqsədəuyğunluq dərəcəsi və optimallığına nəzər yetiriləcəkdir. Həmçinin beynəlxalq təcrübədə rast gəlinən həll yolları ilə yerli qanunvericiliyin müqayisəli təhlili aparılaraq mənfəət və müsbət cəhətlər araşdırılacaq, daha ağılabatan həll üsulları qeyd olunacaqdır.

I. Bağışlama müqaviləsinin hüquqi təbiətinin vəsiyyət etmə ilə müqayisəsi

Vərəsəlik münasibətlərində miras qoyan şəxsin ölümündən sonra əmlakının sonrakı aqibəti barədə sərəncam verə bilmə imkanı vəsiyyət etmə nəticəsində gerçəkləşir. Vəsiyyət etmə ilə bağışlama əqdi hüquqi təbiətinə görə bəzi oxşarlıqlara malikdir. Belə ki, hər ikisi qeyri-kommersiya xarakteri daşıyır, o cümlədən hər ikisi əvəzsiz əqdlərdir və əsasən, qəbul edən tərəf üçün qazandırıcı əqd kimi çıxış edirlər. Buna baxmayaraq, onların hüquqi təbiətində fərqli məqamlar mövcuddur ki, bu da onlara verilən anlayışlarda nəzərə çarpır. İlk əvvəl, vəsiyyət etmə birtərəfli əqd olduğu halda, bağışlama əqdi müqavilə əsasında gerçəkləşdiyindən ikitərəfli əqd formasında təzahür edir. Belə ki, vəsiyyətnamədə yalnız miras qoyanın iradəsi əks olunur, bağışlama müqaviləsində isə hədiyyə qəbul edən şəxsin razılığı tələb olunur, yəni onun qəbul etməsi əsasında müqavilə bağlanmış sayılır. Bundan əlavə, digər fərqli məqamlar Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinin (bundan sonra AR Mülki Məcəllə) 666.1-ci maddəsində bağışlama müqaviləsinə verilən anlayışda əks olunub: “Bağışlama müqaviləsi *sağ ikən* bağlanan elə bir müqavilədir ki, onun əsasında hədiyyə verən öz əmlakının *bir hissəsini* bağışlamaqla hədiyyə alanı zənginləşdirir, həm də hədiyyə alan tərəfindən heç bir cavab xidməti ilə şərtləndirilmir”. Burada bağışlamanın vəsiyyət etmədən fərqli olaraq sağ ikən realizə edilməsi əks olunmuşdur. Vəsiyyət edərkən şəxsin bütün əmlakı barədə sərəncam verə bilmə imkanının olmağına baxmayaraq, bağışlama zamanı əmlakın bir hissəsinin hədiyyə olunmasının nəzərdə tutulması bütövlükdə bağışlamanın ağılasız olmasından irəli gəlir. Vərəsəlik münasibətlərində vərəsələrə keçən öhdəliklə bağışlama zamanı hədiyyə qəbul edənin üzərinə qoyula bilən öhdəliklər də xarakterinə görə fərqlənir. Belə ki, AR Konstitusiyaya Məhkəməsinin “AR Mülki Məcəllənin 666.1, 670.1, 670.3 və 673.1-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair” Plenum Qərarında deyilir: “Hədiyyə verən hədiyyə alanın üzərinə özünün bəhrələnməsi ilə bağlı olmayan müxtəlif öhdəliklər qoya bilər ki, bunlar dövlət mənafeyi, ictimai mənafe, hədiyyə verənin və ya başqa şəxslərin xeyrinə nəzərdə tutula bilər. Lakin öhdəlik bağışlamanın mahiyyətinə zidd olmamalı və ya hər hansı maddi

təminat əldə edilməsi ilə bağlı olmamalıdır".¹ Bu səbəbdən həmin öhdəliklərin yerinə yetirilməsinə görə müqavilədən imtina edilməsi məntiqəuyğundur. Belə görünür ki, bağışlama əsasında yaranan öhdəlik subyektiv xarakterə malikdir və vərəsəlik münasibətlərində ümumi faydalı məqsədlərlə əlaqədar olan vəsiyyəət tapşırığı ilə oxşarlıq təşkil edir. Hədiyyə edilərkən ümumi faydalı məqsəd naminə qoyulan şərtin, əsasən, *donorun* – hədiyyə verənin ölümündən sonra da yerinə yetirilməsi tələb olunur.² O ki qaldı, vərəsəlik qaydasında miras əmlakın passivinə daxil olan öhdəliklərə, bunlar obyektiv xarakterə malikdir.

Xarici ölkələrdə bağışlama və miras vergisi (*gift and estate tax*) müəyyən edilmişdir. Lakin burada nəzərdə tutulan dəyər həddi fərqli müəyyən olunmuşdur. Məsələn, Amerika Birləşmiş Ştatlarında hər il inflyasiyaya əsasən, dəyişən bağışlama vergisinə cəlb olunma həddi 14 min dollardan yuxarı dəyərdə olan hədiyyə üçün müəyyən edildiyi halda, miras üçün 5.43 milyon dollar nəzərdə tutulmuşdur.³ Bağışlamaya nəzərən mirasda həddin yuxarı göstərilməsində məqsəd odur ki, miras qoyan ölükdən sonra onun aqibətinin müəyyən olunması şərtidir. Ancaq bağışlama sırf hədiyyə verənin istəyindən asılıdır. Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyində bağışlama və miras ilə əlaqədar verginin müəyyənləşdirilməməsi heç bir əvəz qarşılığında edilməyən bir qazandırma əqdi olmaları ilə əlaqədardır. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, bağışlamanın vergidən azad olması vergidən yayınma məqsədilə də bu müqaviləyə müraciət edilməsinə imkan yaradır. Bu səbəbdən verginin müəyyən olunması yalan əqd kimi bağışlama müqaviləsindən sui-istifadə edilməsi imkanının qarşısını alacaqdır. Miras vergisinin müəyyənləşdirilən həddi isə külli miqdarda əldə olunan qazandırmalara aid olduğundan ədalətsiz sayılmamalıdır.

II. Bağışlama müqaviləsi əsasında verilmiş hədiyyənin vərəsəlik payının müəyyən edilməsi zamanı nəzərə alınmamasının üçüncü şəxslərin hüquqlarına təsiri

A. Hüquqdan sui-istifadəyə əsas verən, yaxud kreditorların mənafeyinə tapdanmasına gətirən bağışlama

Əlbəttə ki, məsələyə bu aspektdən yanaşılması bağışlama predmetinin hədiyyə verənin əmlakının yarısından çox ola bilməsi, habelə borcu olduğu təqdirdə bağışlama halını istisna etmək məqsədi güdmür. Lakin bu müqavilə

---

¹ AR Konstitusiyə Məhkəməsinin "AR Mülki Məcəlləsinin 666.1, 670.1, 670.3 və 673.1-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair" 19 dekabr 2012-ci il tarixli Plenum Qərarı

² Manfred Pieck, *A Study of the Significant Aspects of German Contract Law*, 3 Ann. Surv. Int'l & Comp. L. 111, s. 141, 1996

³ Internal Revenue Service Announces 2015 Estate and Gift Tax Limits (2014), <http://www.forbes.com/sites/ashleaebeling/2014/10/30/irs-announces-2015-estate-and-gift-tax-limits/> (son baxış 3 dekabr, 2015)

əsasında borcu olan şəxsin borcunu ödəməzdən qabaq belə bir sərəncam verməsi, daha sonra isə borcu ödəmək iqtidarında olmaması kreditor üçün də xoşagəlməz vəziyyət meydana gətirir. Baxmayaraq ki, AR Mülki Məcəllənin 673.2.2-ci maddəsinə əsasən, bağışlama vədindən, vəd verildikdən sonra hədiyyə verənin əmlak münasibətləri bağışlamanı onun üçün son dərəcə ağır yükə çevirə biləcəyi dərəcədə dəyişərsə, imtina edilə bilər, lakin bu imtina hədiyyə verən tərəfin iradəsindən asılı olması ilə səciyyələnir. Belə ki, təminatlı kreditor üçün belə bir hal risk təşkil edir. Bunu belə əsaslandırmaq olar ki, əksər hallarda borc verilən zaman kreditor borca təminat istəməsə belə, borclunun əmlak aktivinə bələd olaraq etimad edir. Əgər belə bir məlumat mövcud olarsa, böyük həcmdə bağışlama əqdi borc ödənmədiyi təqdirdə kreditorun mənafeyinə təsir edəcəkdir. Hətta belə bir hal hüquqdan sui-istifadəyə də yol açmaq imkanına malikdir. Belə ki, borclu borcunu ödəyə bilmədiyi təqdirdə mülkiyyətində olan əşyaya məhkəmə tərəfindən tutma yönəldilməsindən, əlindən çıxmasından ehtiyat edərək ailə üzvlərindən birinə və ya digər yaxın hesab etdiyi şəxsə bağışlaya bilər. Hərgah bu halda bağışlama müqaviləsinin uydurma əqd kimi mövcud olması da mümkündür, hansı ki, AR Mülki Məcəllənin 340-cı maddəsinə əsasən, əhəmiyyətsizdir. Lakin belə bir etibarsızlıq halı olmadıqda belə üçüncü şəxslərin mənafehlərinin təmin olunması zəruridir. Vərəsəlik münasibətlərində isə mirasa ölənlərin şəxsin əmlakının passiv qismi, yəni öhdəlikləri də daxil olduğundan borclunun aktivlərinin vərəsəlik payına daxil olması kreditorların mənafehlərinin tapdanması üçün əsas yaratmır. Buna görə də, əşyanın mülkiyyətçisi olan borclu vərəsələri borcu ödəməkdən azad olsun deyə də bağışlama əqdi edə bilər ki, bu zaman müqavilənin etibarlılıq şərtləri gözlənilsə də, hüquqdan sui-istifadə edilməsi əks olunacaqdır. Burada həm sağ qalma halında, həm də ölüm hadisəsi baş verdiyi təqdirdə meydana çıxma bilən problemlərin tənzimlənmə mexanizminin yaradılması zəruridir. Belə ki, əvvəla, bağışlayan şəxs sağ qalsa belə, borcunu ödəmək üçün bağışlanan əmlakı geri tələb edə bilməyəcək. Çünki AR Konstitusiyaya Məhkəməsinin müvafiq Plenum Qərarında 673.2-ci maddənin yalnız bağışlama vədi ilə əlaqədar olması qeyd olunub.⁴ Sözsüz ki, belə bir halda hədiyyəni artıq əldə etmiş şəxsə qarşı geri qaytarmaq tələbinin qoyulması ədalətli sayılmaz. Lakin hədiyyə əldə edənin payına mütənasib şəkildə borcu ödəməyə cəlb etmək hüququnun kreditora keçməsi və ya borclu qarşısında bağışlanan qazandırmaların borcun ödənilməsinə cəlb edilməsinə dair tələb hüququnun yaranması imkanı təmin

---

⁴ *Yenə orada.* Mülki Məcəllənin 673.2-ci maddəsi ilə konsensual bağışlama müqaviləsinin, hədiyyə verənin bağışlama barəsində verdiyi vədin ləğv edilməsi və onun icrasından imtina edilməsi halları tənzimlənir. MM-in 673.1-ci maddəsində göstərilən hallardan əlavə olaraq, vəd verildikdən sonra hədiyyə verənin əmlak münasibətləri bağışlamanı onun üçün son dərəcə ağır yükə çevirə biləcəyi dərəcədə dəyişməsi və ya hədiyyə verənin ailə hüquq münasibətləri üzrə əvvəllər olmamış, yaxud çox cüzi həcmdə olmuş öhdəliklərin yaranması barəsində verdiyi vədin ləğv edilməsi və onun icrasından imtina edilməsi hallarına aiddir.

olunarsa, daha məqsədəuyğun olar. O cümlədən borclu öldükdən sonra vərəsələr də hədiyyəni tələb etməkdən boyun qaçıra bilər. Türkiyə Mülki Məcəlləsinin 562.1-ci maddəsində bənzər tənzimləmə qaydası təsbit olunmuşdur. Burada deyilir ki, *vərəsələr ödəmə qabiliyyəti olmadığı halda bağışlanan əşyanın geri verilməsinə dair iddia qaldırmazsa, bu hüquq kreditora keçir*. Əslində AR mülki qanunvericiliyinin belə bir hüququ tanımamağına əsas kimi, bu hüquq münasibətinin nisbi xarakter daşmasını göstərmək olar.⁵ Lakin belə bir müddəanın təsbitinin əhəmiyyəti bağışlanan əşyanın borcun ödənilməsi zamanı yayınması üçün miras qoyanın hüquqdan sui-istifadə etməsinin, belə bir məqsədi olmadığı halda belə, kreditorların mənafeələrinin tapdanmasının qarşısını alacaqdır. Sui-istifadə halının olmaması üçün ən azından, borc yarandıqdan sonra edilən bağışlamanın borcun ödənilməsində nəzərə alınması tövsiyə olunandır.

B. Vərəsələr hədiyyəni hansı hallarda və nə üçün tələb etmək istəməyə bilər?

Bağışlayan şəxs borcunu ödəməzsə, mülki məsuliyyətə, habelə mülki iş üzrə məhkəmə qərarını icra etmədiyi təqdirdə AR Cinayət Məcəlləsinin 306-cı maddəsinə əsasən, cinayət məsuliyyətinə cəlb olunacaqdır. Bu xarakterdə mənfi nəticələrin müəyyən olunması dövlət tərəfindən kreditorun hüquqlarının pozulmamasına qarşı təminat yaradır. Lakin vərəsələr mirasdan imtina etdiyi halda borclar yalnız miras əmlakın aktivinə yönələcək. Əslinə qalsa, AR Mülki Məcəlləsində vərəsələrin borcların ödənməsi zamanı məsuliyyət həddinin müəyyən olunmasında ziddiyətli bir məqam nəzərə çarpır. Belə ki, Mülki Məcəllənin 1306-cı maddəsində deyilir ki, *vərəsələr miras qoyanın kreditorlarının mənafeələrini alınmış aktivdə özlərindən hər birinin payına mütənəsb surətdə birgə borclu kimi tam ödəməyə borcludurlar*. Burada borcun həm tam şəkildə, həm də alınmış aktiv həcmində ödənməli olması qeyd edilmişdir. Bəs bu müddəa miras aktivinin borcdan az dəyərdə olduğu halda tam ödənməməsini ifadə edir? Mülki Məcəllənin 1307-ci maddəsində vərəsələrin kreditorların borclarının ödənilməsi zamanı sübutetmə yükü əks olunmuşdur. Belə ki, burada mirasın notarius tərəfindən siyahıya alındığı haldan başqa, vərəsənin miras qoyanın borclarının mirasdan çox olduğunu sübut etməli olması göstərilir. Belə çıxır ki, sübut edildikdə vərəsələr kreditorlar qarşısında maksimum miras əmlakın aktivini həcmində məsuliyyət daşıyaçaqlar. Belə bir hüquq normasının müəyyən edilməsində məqsəd onlar üçün məsuliyyətdən azad olmaq imkanının təmin edilməsi kimi görünür. Bu məsələnin dəqiqləşdirilməsi baxımından bir əsas da budur ki, AR Vergi

---

⁵ Nisbi xarakter daşıyan hüquq münasibətlərinin mövcudluğu zamanı tərəflərin yalnız bir-birinə qarşı hüquqlara malik olması və öhdəlik daşması səbəbindən həmin hüquqların üçüncü şəxslər tərəfindən irəli sürülməsi nəzəriyyəçilər tərəfindən qəbul edilmir. Yalnız tələbin güzəşti halı istisnadır. O da hüquq münasibəti tərəflərinin iradəsi əsasında mümkün olur.

Məcəlləsinin 77.4.3-cü maddəsində vergi öhdəliyinə xitam verilməsi hallarından biri kimi vergi ödəyicisinin vəfat etmiş və ya Azərbaycan Respublikası mülki qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada ölmüş elan olunması halı göstərilmiş və ardınca həmin anda vergi borclarının ödənilməsinə tənzimləməklə əlaqədar belə bir norma təsbit olunmuşdur: *“Vəfat etmiş və ya ölmüş hesab edilmiş şəxsin əmlak vergiləri üzrə borcları və rəsəlik əmlakının dəyəri hədlərində ödənilir”*. Bu da bir daha miras passivinin çox olduğu halda borcun qalan hissəsinin ödənilməsi məsələsinin müəmma altında qaldığını təsdiq edir. O cümlədən bütün və rəsələrin mirasdan imtina etməsi halında belə, miras əmlak dövlətə keçsə də, məsuliyyət yenə də miras əmlakın aktivinin dəyəri həddində olacaq. Belə ki, Mülki Məcəllənin 1314-cü maddəsində əks olunan *dövlətin və rəsələri olmayan əmlak ona keçdiyi halda kreditorların borclarına qarşı və rəsə kimi məsuliyyət daşımaları olması zamanı və rəsələr üçün nəzərdə tutulan yüngülləşdirici norma analogiya əsasında dövlətə də şamil olunacaqdır*. Bütün bunlar ona əsas verir ki, hədiyyənin dəyəri borca bərabər və ya ondan az olarsa, və rəsələrin bağışlanan əşyaya dair məcburi payın tamamlanması üçün iddia qaldırmaqda marağı olmayacaqdır. Belə ki, həmin pay da borcun ödənilməsi üçün tələb olunacaqdır. Bu səbəbdən də kreditorların mənafeyinə təmin olunması üçün yuxarıda təklif olunan müddəanın qanunvericiliyə daxil edilməsi və bu əsasda kreditorların hədiyyə alana qarşı tələb hüququnun tanınması Mülki Məcəllənin 6.1.7-ci maddəsində əks olunan *“mülki hüquqların maneəsiz həyata keçirilməsinə şərait yaradılması”* prinsipi ilə də uzlaşmış olacaq.

III. Mirasın bölüşdürülməsində hədiyyənin nəzərə alınmasına əsas verən digər halların təhlili

A. Beynəlxalq təcrübədə hədiyyə nə zaman miras bölgüsündə nəzərə alınır?

Bağışlanan əşyanın mirasın bölüşdürülməsi zamanı təsirinə dair AR Mülki Məcəlləsində nəzərdə tutulan yeganə hüquq norması 1200-cü maddədir. Burada qeyd olunub: *“Miras qoyan əşyanı üçüncü şəxsə bağışladıqda, məcburi paya hüququ olan şəxs, əgər bağışlanmış əşya mirasa daxil olsaydı, onun məcburi payının arta biləcəyi məbləğdə məcburi payın tamamlanmasını tələb edə bilər. Əgər mirasın açıldığı vaxtdək hədiyyənin verilməsindən iki il keçirsə, hədiyyə hesaba alınmır”*. Ancaq qanunvericilikdə və rəsələrin nəzərdə tutulan yaxın dövr ərzində bağışlama əsasında əldə etdiklərinin mirasda digər əsaslar üzrə nə kimi rol oynaması məsələsinə toxunulmamışdır. Bu hal əslində İngiltərə, Uels kimi ümumi hüquq sistemli ölkələr üçün də səciyyəvidir.⁶ Belə ki, həmin ölkələrdə də bağışlanan əmlak

⁶ Eleanor Cashin Ritaine, *National Succession Laws in Comparative Perspective*, s. 148 (University of Lorraine, Metz, France 2013) *“In common law countries such as England and Wales.*

yalnız məcburi payın ödənilməsi halında nəzərə alınır. Buna baxmayaraq, miras əmlakın tərkibi sayılmır.⁷ Böyük Britaniya parlamenti tərəfindən 12 noyabr 1975-ci il tarixli "Inheritance (Provision of Family and Dependents)" - "Vərəsəlik (Ailə və onun üzvlərinin təminatı)" haqqında Aktda qanunvericilikdə vərəsələrin onlara miras qaldığı halda belə əldə etdikləri qazandırmalar (*advancements*) ağılabatan həcmdə olmadıqda və məcburi payı böyük həcmdə zədələdikdə daha çox həcmdə miras payı əldə edən şəxsə qarşı iddia qaldıra bilmək hüququ əks olunmuşdur.⁸ O cümlədən sözügedən hüquq miras qoyanın ölümündən 6 il sonra da böyük həcmli bağışlamalara dair nəzərdə tutulmuşdur.⁹ Türkiyə Cümhuriyyətində isə mülki qanunvericilik bu halda həmin əşyanın nəinki məcburi payın tələb edilməsi zamanı, üstəlik qanun üzrə vərəsəlik rejimi bərqərar olduğu halda mirasın bölüşdürülməsində nəzərə alınmalı olmasını təsbit etmişdir. Qanuni vərəsələrlə yanaşı, digər şəxslərə edilmiş qazandırmalar o zaman nəzərə alınır ki, məcburi payın tamamlanması lazım olsun.¹⁰ Almaniya Mülki Məcəlləsində isə bu hal barədə qanun üzrə vərəsələrin əldə etdiklərini geri vermək öhdəliyi belə ifadə olunmuşdur: "Qanun üzrə vərəsəlik zamanı vərəsələr miras qoyanın sağlığında qəbul etdikləri bütün qazandırmaları mirasın bölünməsi üçün təhvil verməlidirlər, bir halda ki, miras qoyan qazandırma əqdini tərtib edərkən əksini müəyyən etmiş olmasın. Digər şəxslərə edilmiş hədiyyələr isə o halda mirasın bölüşdürülməsi zamanı geri verilir ki, miras qoyan hədiyyə edərkən bu halı nəzərdə tutmuş olsun."¹¹ Burada da Türkiyə Mülki Məcəlləsindəki kimi qanun üzrə vərəsələrin mirasın bölüşdürülməsi zamanı əldə etdikləri hədiyyə barəsində təslim etmə öhdəliyi qoyulub. Habelə 2052-ci maddədə göstərilib ki, onlar vəsiyyət üzrə vərəsə olsalar, lakin payları qanun üzrə vərəsəlik rejimi müəyyən olunduqda nəzərdə tutulan paylarla eyni olarsa, yenə bu qayda tətbiq olunur.¹² Lakin

---

It is to be noted that lifetime transfer of property is governed by lex situs and therefore does not fall into the deceased's estate that may be governed by a foreign lex successionis".

⁷ *Yenə orada "Lifetime gifts are therefore excluded from the estate for the purposes of calculating the amount of forced heir ship shares, as this property is not part of the estate at death".*

⁸ *Inheritance (Provisions of Family & Dependents), UK, 1975 "An order for the payment to the applicant out of that estate of a lump of such amount as may be so specified"*

⁹ *Yenə orada*

¹⁰ Ahmet Kılıçoğlu, *Miras Hukuku*, s. 440 (5-ci nəşr. 2013)

¹¹ *Almaniya Mülki Məcəlləsinin 250-ci maddəsi "Descendants who inherit as heirs on intestacy are obliged to have whatever they received from the deceased during his lifetime as an advancement adjusted in the partitioning between the heirs, unless the deceased directed otherwise when giving the advancement. Other gifts inter vivos must be adjusted if the deceased directed adjustment when he made the gift" İngilis dilinə tərcümə olunmuş tam mətn:*

http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/

¹² *Almaniya Mülki Məcəlləsinin 2052-ci maddəsi "If the deceased has appointed the descendants as heirs to what they would receive as heirs on intestacy, or if he has defined their shares of the inheritance in such a way that they have the same proportion to each other as the shares of the*

2056-cı maddəyə əsasən, digər hallarda hədiyyə nəticəsində payın digərlərindən çox olması artıq dəyəri ödəmək öhdəliyi yaratmayacaqdır. Türkiyə mülki qanunvericiliyi bir sıra qazandırmaların normalda qəbul edilə bilən həddən yuxarı olduğu halı nəzərə alır. Belə ki, Türkiyə Mülki Məcəlləsinin 675-ci maddəsində normal hesab olunan hədiyyələr və evlənmə əsnasında verilmiş normal miqdarda qəbul edilən hədiyyələr miras bölünərkən miras əmlaka daxil edilməyə (*denkleştirme*) tabe deyil. Lakin belə bir misala nəzər yetirək: “Miras qoyan sağlığında övladlarından birinin təhsili üçün 60.000 manat xərcləyib. Bu məbləğ ümumi qaydada rast gəlinən və normalda qəbul edilən təhsil üçün nəzərdə tutulmuş xərclərdən daha yüksək olması səbəbilə miras bölünərkən hesaba alınır”.¹³ Burada qanunvericinin məqsədini belə izah etmək olar ki, miras qoyanın sağlığında etdiyi bu qazandırma digər vərəsələrin əldə edə biləcəyi paya təsir edərək onlar üçün ədalətsiz nəticə yarada bilər. Sözügedən hal məcburi payın tamamlanmasıyla bağlı iddia (*tenkis*) ilə eynilik təşkil etmir. Belə ki, həmin zaman tək cə qanuni vərəsələr deyil, digər şəxslərin də əldə etdikləri hədiyyə, habelə vəsiyyətnamə əsasında əldə olunan qazandırmalar nəzərə alınır. Lakin miras qoyan bunu bağışlamışdırsa, buna onun iradə ifadəsi kimi baxmaq daha məqsədəuyğundur. Əslində Fransa Mülki Məcəlləsinin 1077-1-ci maddəsində də qanuni vərəsələrə edilmiş hədiyyənin miras əmlakın balansına daxil edilə bilməsi halı nəzərdə tutulmuşdur.¹⁴ Lakin buradakı müddəa fərqli xarakter daşıyır. Belə ki, bu iddianın irəli sürülməsi üçün əsas məcburi payın tamamlanması ilə əlaqədardır. Bu baxımdan sözügedən müddəa AR mülki qanunvericiliyi ilə oxşarlıq təşkil edir. Belə ki, vərəsə öz qanuni payının tamamlanması məqsədilə bu formada iddia irəli sürə bilməz.¹⁵ Yəni qanuni vərəsəlik rejimi üzrə vərəsə olsa belə, hədiyyəni təslim etmə öhdəliyi nəzərdə tutulmamışdır. Həmçinin burada əldə etdiyi hədiyyəyə iddia ediləcək şəxslər dairəsi yalnız qanuni vərəsələrlə məhdudlaşmışdır. Hədiyyə verilmiş şəxslər qanuni vərəsələr sırasından deyildirsə, onlara qarşı iddia qaldırıla bilməz. Azərbaycan, o cümlədən, Türkiyə mülki qanunvericiliyində isə belə məhdudiyət nəzərdə tutulmayıb. Belə ki, bağışlama və vəsiyyət edilən istənilən şəxsə qarşı məcburi payın tamamlanması ilə bağlı iddia irəli sürülə bilər. Jersey (Fransa ərazisində yerləşən və muxtariyyətə malik olan qurum)

---

inheritance on an intestacy, then in case of doubt it is to be assumed that the descendants are to be obliged to adjust their advancements under sections 2050 and 2051”

¹³ Kılıçoğlu, s. 441

¹⁴ Fransa Mülki Məcəlləsinin 1077-1-ci maddəsi “A descendant who did not participate in a partition made by gift or who received a part below his portion of the reserve may bring an action for abatement where there does not exist at the opening of the succession property not included in the partition and sufficient to form or make his reserve complete, account being taken of the gratuitous by which he may have profited” İngilis dilinə tərcümə olunmuş tam mətn:

http://www.legifrance.gouv.fr/content/download/1950/13681/version/3/file/Code_22.pdf

¹⁵ Fransa Mülki Məcəlləsinin 1077-2-ci maddəsi “ A child not yet conceived at the time of a partition made by gift has a similar action to form or make his hereditary share complete”

mülki qanunvericiliyində geri tələb edilə bilməyən hədiyyələrin siyahısı (*rapport à la masse*) öz əksini tapmışdır. Bunlar ərzaq üçün pul, geyim, təhsil almaq və ixtisas əldə etmək üçün edilən ödəmələr, uzufrukt əsasında əldə olunmuş bəhərlərdir.¹⁶ Burada bağışlama predmetinin sərf edilərək tükənməsi əsas olaraq göstərilmişdir. Bundan əlavə, burada qanunvericinin məqsədini belə izah edə bilərik ki, xərclənən məbləğ normal həddən çox olsa da, miras qoyanın arzu və məqsədinin böyüklüyü ilə uzlaşacaqdır. Necə ki, vəsiyyətnamə üzrə miras qoyan öz əmlakının ölümündən sonrakı aqibətini azad iradəsi əsasında müəyyən edirsə, bağışlama əsnasında da iradəvi şəkildə əmlakına dair sərəncam verir.

B. Hədiyyənin nəzərə alınmasını vacib edən məqamlar

Məlumdur ki, AR mülki qanunvericiliyində miras əmlak üzərində həm vəsiyyət, həm də qanun üzrə vərəsəlik rejiminin yarana bilməsi halı tanınır. Bu hal AR Mülki Məcəllənin 1172-ci maddəsində əks olunmuşdur. O cümlədən eyni şəxsin hər iki əsas üzrə vərəsə ola bilmə imkanı da mövcuddur. Həmin qayda isə məcəllənin 1259-cu maddəsinin məzmunundan aydın olur.¹⁷ Bu baxımdan miras qoyanın bağışlama əqdinə vəsiyyət etmə kimi yanaşmaq daha məqsədamüvafiq olar. Belə halda hədiyyə, üzərində vəsiyyət üzrə vərəsəlik rejimi yaranan miras payı kimi, qanun üzrə vərəsəlik rejimi bərqərar olmuş əmlaka daxil olmamalıdır. Bu səbəbdən də AR Mülki Məcəlləsindən Türkiyə mülki qanunvericiliyində əks olunan sözügedən müddəə ilə eynilik təşkil edən 1277-ci maddənin çıxarılması mütərəqqi bir hal kimi qiymətləndirilməlidir. Lakin anqlo-sakson hüquq sistemi ailəsinə də xas olan bu cəhətin mənfi tərəfi borcların ödənilməsi zamanı ortaya çıxır. Bu səbəbdən hədiyyənin vərəsəlik münasibətləri zamanı miras əmlakın passivi baxımından nəzərə alınması zəruridir. Belə ki, borcların ödənilməsi zamanı vəsiyyət üzrə vərəsələr öz paylarına mütənasib şəkildə məsuliyyət daşıyırsa, bu vəziyyətin hədiyyə verilən şəxsə də şamil olunması ədalətli nəticə əldə olunması baxımından effektiv olar. O cümlədən belə bir müddəanın təsbiti miras qoyanın bağışlama əqdi etməklə digər vərəsələrdən fərqli olaraq hədiyyə alanı borclardan azad edib, digər vərəsələri daha çox ağır nəticəyə məruz qoyma ehtimalını da aradan qaldırır. Bu baxımdan Fransa və Türkiyə qanunvericisinin mirasın bölüşdürülməsi zamanı məhz qanuni vərəsələrə edilmiş hədiyyələrin miras əmlaka daxil edilməsinə dair hüquq norması müəyyənləşdirməkdə məqsədi aydın olur. Əmlaka daxil olan əşyanı qanuni vərəsəyə bağışlamaq borcun ödənməsindən yayınmaq, yəni hüquqdan sui-istifadə edə bilmək üçün daha

---

¹⁶ Timothy Hanson və Barbara Corbett, *Forced Heirship – Trusts and other problems*, tam mətn: https://www.jerseylaw.je/Publications/jerseylawreview/june09/JLR0906_Hanson.aspx (son baxış 29 noy. 2015) (2009)

¹⁷ AR Mülki Məcəlləsi 1259-cu maddə “*Əgər müxtəlif əsaslar üzrə vərəsəyə mirasdan bir neçə pay düşürsə, o bir payı qəbul edə, digərindən imtina edə bilər, yaxud bütün paylardan imtina edə bilər*”

əlverişlidir. Milli qanunvericilikdə məcəllənin 673.2.2-ci maddəsində əks olunan hal baş verdikdə bağışlama vədindən imtina hüququ vərəsələr üçün də nəzərdə tutulub, lakin borcun miqdarı hər zaman vərəsələrin onu ödəyə bilmək iqtidarında olmamağı vəziyyətinə gətirmir. Bundan əlavə, borcun ödənilməsi məcburi payın azalmasına səbəb olmadıqda bağışlanan qazandırmalar mirasdan kənar qalır. Bununla da bağışlanan əşyanın əmlak passivindən azad olması vərəsəlik payını əldə edənlər üçün ədalətsiz nəticə yaradır. Belə ki, göstərilən hal vərəsələrin paylarının daha çox azalmasına səbəb olur. Buna görə də hədiyyə verilən şəxsin əldə etdiyi əşyanın dəyərinin ona düşən pay kimi nəzərə alınması digər vərəsələrin borclara dair öhdəliyini yüngülləşdirməyə imkan verəcəkdir.

IV. Hədiyyənin miras qoyanın borcları üçün hesaba alınmasının hədiyyə alan üçün nəticələrinin təhlili

A. Bağışlama vədi edildikdə hədiyyə vəd olunan tərəf üçün yaranan problemlərin həlli

Hədiyyə əvəzsiz bir qazandırma olduğu üçün hədiyyə edən və onun vərəsələrinin bağışlama vədindən imtina etməsi ilk baxışda problemlə görünməyə bilər. Lakin belə bir müqavilə qarşı tərəfdə həmin sərəncama etimad edərək müəyyən planlar qurmağa əsas verə bilər ki, müqavilədən imtina olunması hədiyyə alan üçün, o bu halı qabaqcadan yəqin etməsə belə, ağır nəticələrə səbəb ola bilər. Bağışlama vədinin etibarlı sayıla bilməsi üçün tələb AR Mülki Məcəlləsinin 668.1.5-ci maddəsində göstərilmişdir. Burada gələcəkdə bağışlama vədi edildikdə bu vədin notarial qaydada təsdiqlənməli olması qeyd olunub. Oxşar müddəa Almaniya Mülki Məcəlləsinin 313-cü maddəsində də əks olunub.¹⁸ Belə ki, əmlakın bir hissəsi və ya hamısının başqasına verilməsinə dair söz verildikdə bu vəd ilə bağlı müqavilə məhkəmə və ya notarial qaydada təsdiq edilməlidir. Sözsüz ki, hədiyyə verən şifahi qaydada etdiyi vədi tam şəkildə yerinə yetirərsə, həmin vəd yazılı və notarial qaydada təsdiqlənməsə belə, bağışlamanın etibarlılığına xələl gəlməyəcək. Müqavilənin bu cür forma şərtinə tabe tutulmasına səbəb isə mübahisə yarandıqda sübutu təmin etməkdir.¹⁹ Lakin vəddən imtinaya əsas verən hallar olduqda formal tələblər gözləndiyi təqdirdə belə, qarşı tərəfin müqaviləyə etimad göstərməsi səbəbindən zərərə məruz qala bilməsi ehtimalı nəzərə alınmayıb. Belə ki, AR Mülki Məcəlləsində hədiyyə verənin məsuliyyəti sadəcə hədiyyə ilə əlaqədar dəyən zərər barədə və zərərin qəsdən, yaxud kobud ehtiyatsızlıq səbəbindən vurulması zamanı nəzərdə tutulur. Burada zərər əşyanın qüsuru ilə bağlıdır. Vəd ilə əlaqədar zərərdən

¹⁸ Almaniya Mülki Məcəlləsi 313-cü maddə *“Contracts by which a person promises to transfer or to subject to a usufruct all or part of his currently-owned property must be judicially or notarially authenticated”*

¹⁹ Pieck, s. 115

isə bəhs edilmir. Qanunvericilik bağışlamanı edəcək şəxsin mənafeyini, onun üçün ağır nəticələr törədə bilən vəziyyət yarandığı zaman qoruduğu kimi, vədi qəbul etmiş şəxs üçün də müdafiə mexanizmi nəzərdə tutulmalıdır. Bağışlamanın əvəz tələb etməyən sərəncam olmasına baxmayaraq, bağışlama vədinin notarial qaydada təsdiqi vədi qəbul edən şəxs üçün müsbət nəticə yaratmalıdır. Belə ki, şəxsin real zərəri ağılabatan həddə ödənilməlidir.

B. Hədiyyə verildikdən sonra yaranan problemlərin həlli

Yuxarıda borcların ödənilməsi zamanı bağışlanan əşyanın hesaba alınması barədə təklif əks olunmuşdur. Bu baxımdan həmin anda da hədiyyə əldə etmiş şəxsin mənafeələrinin qorunması təmin olunmalıdır. Qeyd etmək lazımdır ki, Almaniya Mülki Məcəlləsinin 528-ci maddəsində AR mülki qanunvericiliyindən fərqli olaraq hədiyyə edənin *əqdi yerinə yetirdikdən sonra* da ondan imtina etməsinə əsas kimi yoxsullaşması (*improverishment*), özünə və ya ailə üzvlərinə qarşı əvvəl nəzərdə tutulmamış öhdəliyin yaranması halı göstərilmişdir. Belə olduqda verilmiş hədiyyə qaytarıla bilər. Həmçinin hədiyyə əldə edən hədiyyəni qaytarmaqdan imtina edib lazımi məbləği ödəyə də bilər.²⁰ Almaniya mülki qanunvericiliyi hədiyyənin verildikdən sonra da qaytarıla bilməsinin mümkünlüyünü təsbit edir. Belə iddia əsassız varlanmaya (*unjust enrichment*) dayanaraq edilir. Bu səbəbdən bağışlamaya görə fayda əldə etmək üçün edilən xərc ödənmədiyi təqdirdə hədiyyə əldə edən müqaviləyə etimadından irəli gələn zərəri tələb edə bilməli və ya hədiyyəni geri vermədən zərər xaricində qalan dəyəri bağışlayan şəxsə ödəməlidir.

V. Ailə münasibətləri zamanı hədiyyənin nəzərə alınması

A. Hədiyyənin birgə mülkiyyətə daxil edilməsinin zəruriliyi

Məlumdur ki, AR mülki qanunvericiliyinə əsasən, ailə-nikah münasibətlərinin yaranması birgə mülkiyyət rejiminin bərqərar olmasına əsas verir. Yəni nikah bağlandıqdan sonra AR Ailə Məcəlləsinin 32.2-ci maddəsində göstərilən əsaslar üzrə əldə olunmuş əmlak ər və arvadın birgə mülkiyyətinə daxil olur. 34-cü maddədə ər-arvadın hər birinin ayrılıqda mülkiyyətinə daxil olan əmlak əks olunmuşdur: "Nikaha daxil olanadək onlara məxsus olan əmlak, habelə nikah dövründə hədiyyə şəklində və ya vərəsəlik qaydasında, digər əvəzsiz əqdlər üzrə əldə etdikləri əmlak ər-arvadın hər birinin ayrıca mülkiyyətindədir". Lakin burada ər-arvadın bir-birinə etdikləri hədiyyənin

---

²⁰ Almaniya Mülki Məcəlləsi 528-ci maddə " *To the extent that the donor, after fulfillment of the condition, is not in a position to maintain himself reasonably and to meet the maintenance obligation incumbent upon him by law in relation to his relatives, his spouse, his civil partner, or his previous spouse or civil partner, he may demand return of the gift from the donee under the provisions on the return of unjust enrichment. The donee may avoid return by paying the amount required for maintenance*"

burada əks olunan hədiyyə ilə eyni rejimə tabe olması məsələsi mübahisəli xarakter daşıyır. Almaniya mülki qanunvericiliyinin bu məsələyə münasibəti belədir ki, birgə mülkiyyət rejimi altında ailə əmlakından edilən hədiyyənin yarısı hər iki şəxs tərəfindən edilmiş hesab olunur, lakin başqa biri tərəfindən ər və ya arvada edilən hədiyyə onun öz mülkiyyəti hesab olunur.²¹ Bu cür qaydanın mövcud olması əslində daha məqsədəuyğundur. Belə ki, nikah tərəfindən biri hədiyyə etməklə öz əmlakına dair sərəncam verir və belə bir əqd nəticəsində əmlakında baş verən azalmanı qəbul edir, lakin diqqətdən qaçırmaq olmaz ki, həmin bağışlama onların birgəyaşama vəziyyəti nəzərdə tutularaq edilmişdir. O cümlədən bağışladığı hədiyyənin zərurət olduqda özünün də faydalana bilməsi imkanını nəzərə almışdır. Bu səbəbdən müəyyən miqdarda dəyərə malik hədiyyələr birgə mülkiyyətə aid edilməlidir. Bunun nəticəsində ər və ya arvad öldükdə hədiyyənin yarısı miras əmlaka daxil edilməlidir. Lakin istənilən hədiyyənin birgə mülkiyyətə daxil edilməsi düzgün deyil. Belə ki, bu qayda dəyəri böyük olan hədiyyələrə tətbiq olunmalıdır. Necə ki, AR Ailə Məcəlləsinin 34.2-ci maddəsində ər-arvadın ayrıca mülkiyyətinə onların şəxsi istifadəsində olan əşyalar aid edilərkən zinət əşyaları barəsində istisna göstərilmişdir, bağışlama zamanı da zinət əşyaları və onlardan daha dəyərli əşyalar birgə mülkiyyətə daxil olmalıdır.

B. Birgə mülkiyyət rejiminin müəyyən olunması əsasının fərqli təzahürünü əks etdirən yanaşmalar

Bir sıra müəlliflər birgə mülkiyyət rejiminin nə vaxt bərqərar olunması məsələsinə müxtəlif cür yanaşırlar. Belə ki, faktiki nikah münasibətlərinin yaranması, bu münasibətlərin davam etmə müddətinin də əmlak üzərində birgə mülkiyyətin mövcudluğuna təsir göstərə bildiyini qeyd edirlər. Burada həmin yanaşmaları əks etdirməkdə məqsəd odur ki, birgə mülkiyyət rejimi tanınarsa, həmin şərtlərlə müşahidə olunan münasibətlər çərçivəsində edilən hədiyyələrin üzərində də hər iki tərəfin mülkiyyət haqqı yaranar və yarısı ölən tərəfin miras əmlakına daxil olar. Lakin faktiki münasibətlərin vərəsəlik münasibətlərində oynadığı rol xarici praktikada fərqli şəkildə təzahür edir. AR Mülki Məcəlləsinin 1193-cü maddəsinə əsasən, ər və ya arvadın məcburi pay almaq hüququ var. Xarici praktikada faktiki nikah münasibətlərində ər və ya arvad üçün bu hüququn tanınması ilə onların əmlak üzərində digər nikah münasibətində olan şəxslər kimi birgə mülkiyyət rejiminin yaranması hər zaman üst-üstə düşür. İngiltərə və İrlandiyada faktiki ailə münasibətlərində olan şəxslər üçün müəyyən müddət şərti ilə qanuni vərəsə

---

²¹ Almaniya Mülki Məcəlləsi 2054-cü maddə “ *Half of a gift made from marital property under the community of property regime is deemed to have been made by each of the spouses. However, if the gift is made to one of descendant who is descended only one of the spouses, or if one of the spouses must reimburse the marital property for the gift, it is deemed to have been made by that spouse*”

olmaq, habelə məcburi paya iddia etmək hüququ tanınıb.²² Belə ki, əgər şəxslərin övladı olarsa, 2 il birgə yaşadıqda, əks halda isə 5 il birgə yaşadıqda məcburi pay hüququna sahib olurlar.²³ Lakin burada birgə mülkiyyət rejiminə əsas verilməməsinin səbəbi odur ki, evlənməmək birgə yaşayışla müşayiət olunsa belə, onların münasibətlərinə “üzərində ailənin formalaşdığı və bu səbəbdən dövlətin qoruduğu və təminat verdiyi nikah institutu”²⁴ kimi ciddi xarakter verməmək məqsədi güdür. Hətta bəzi müəlliflər məcburi pay hüququnun tanınmasını da məqsədəuyğun saymayaraq belə əsaslandıma irəli sürür ki, onların evlənməmək hüquqları olsa belə, vəsiyyət etmək hüquqları da vardır. Yəni lazım gəlsə, belə bir sərəncam verərlər. Bu səbəbdən məcburi pay onlar üçün nəzərdə tutulmamalıdır.²⁵ Əslində bu daha doğru mövqedir. Çünki əks halda ailə institutu nəzərdə tutulduğundan daha kövrək və az əhəmiyyətli xarakter daşıyacaqdır. Lakin bir sıra müəlliflər bu ciddiyyəti müəyyən etməkdən yayınmaq vəziyyətinin eynicinsli nikah münasibətlərində olan şəxslərə şamil etməyin düzgün olmamasını vurğulayırlar. Belə ki, əksər dövlətlər marginal azlıqlara belə bir imkan tanımadığından və bu səbəbdən nikah qeyri-mümkün olduğundan məcburi pay üçün nəzərdə tutulan birgə yaşayış müddətinin²⁶ onlar üçün, qanuni nikah münasibətlərində olduğu kimi, birgə mülkiyyət rejimini müəyyən etməsi və bu səbəbdən də əldə olunan ailədaxili hədiyyələrin ölkə qanunvericiliyindəki kimi birgə mülkiyyətə daxil edilməsi daha ədalətli hesab olunur.²⁷ Əslində belə qaydanın müəyyənləşdirilməsi hədiyyənin yarısının mirasa daxil edilməsini təmin edər və bununla da hədiyyə edən tərəfin digər qanuni vərəsələri üçün də müsbət nəticə yaradılmasına səbəb olar.

Nəticə

Bağışlama əqdi nəticəsində əldə olunan qazandırma digər qanuni vərəsələr baxımından ədalətsiz hesab olunmamalıdır. Lakin bu o demək deyil ki, həmin hədiyyə vərəsəlik münasibətlərindən irəli gələn məsələlərdən tamamilə kənar qalmalıdır. Belə ki, AR mülki qanunvericiliyi bir neçə əsas üzrə vərəsəliyi tanıdığından, vəsiyyətnamə olmasa belə, hədiyyə sanki vəsiyyət üzrə əldə edilmiş miras rejiminə tabe tutularsa, qalan əmlak üzərində isə qanun üzrə vərəsəlik hüququ tanınarsa, daha məqsədəuyğun olar. Çünki, sözügedən əqd miras qoyanın iradəsini əks etdirdiyindən bu

---

²² Inheritance (Provisions of Family & Dependents), UK, 1975

²³ Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act (2010)

²⁴ İrlandiya Konstitusiyası maddə 41.3.1

²⁵ Clare Nicolle Jersey's forced heirship laws and the rights of a "common law" partner (2015) <http://linkedin.com/pulse/jerseys-forced-heirship-laws-rights-common-law-partner-clare-nicolle/> (son baxış 4 dekabr 2015)

²⁶ Övladları olması halı mümkün olmadığından sadəcə 5 il birgə yaşamaq şərti nəzərdə tutulur.

²⁷ Brian Sloan, *The Concept of Coupledom in Succession Law*, 70 (3) Cambridge Law Journal 623, s. 626 (2011)

məsələ üzrə vəsiyyətlə eyni mahiyyət kəsb edəcəkdir. Belə olduqda hədiyyə mirasın bölüşdürülməsi zamanı bərabərlik yaratmaq məqsədilə mirasa daxil edilməli deyil. Çünki əks halda onun mirasa daxil edilmək üçün geri tələb olunması miras qoyanın iradəsinin etinasızlıqla qarşılınmasını ifadə edəcəkdir. Buna baxmayaraq, miras qoyanın borclarının ödənilməsi zamanı hər bir vərəsə əldə olunmuş paya mütənasib olaraq məsuliyyət daşdığından digər vərəsələr üçün ədalətsiz nəticə yaranmasın deyə hədiyyə əldə edənin payına hədiyyənin dəyəri də əlavə olunmalı və mütənasiblik bu qaydada müəyyən edilməlidir. Belə qayda həm vərəsələr üçün, həm də kreditorların mənafeyi baxımından ədalətli və uğurlu nəticə yaradacaqdır. Belə ki, həm hədiyyə əldə etməmiş vərəsələrin payı daha çox azalmaq məcburiyyətində qalmayacaq, habelə vərəsələr borc çox olduğundan mirasdan imtina etməli olmayacaq, həm də miras aktivinin həcmnin azalması kreditorların maraqlarını təmin edilməmiş vəziyyətdə qoymayacaq. Üstəlik belə bir qayda miras qoyanın, vərəsələrinin maksimum olaraq miras aktivi həcmində məsuliyyət daşıyacağını nəzərdə tutaraq onun bir hissəsini borcun ödənməsindən azad etmək məqsədilə bağışlama müqaviləsindən sui-istifadə etməsinə imkan yaratmayacaq. Əslində belə bir sui-istifadə daha çox qanuni vərəsələrə hədiyyə etməklə müşayiət olunsada, bəzən digər vərəsə olmayan şəxslərə də edilə bilər. Habelə bağışlayan şəxs vicdansız bir niyyət güdmədən də hədiyyə edə bilər, hansı ki, sonradan öz qazancı ilə borcunu ödəyəcəyini də güman etmişdir. Buna baxmayaraq, kreditorun mənafeyi təmin oluna bilməmişdirsə, xoş niyyətlə (*good faith*) edilmiş hədiyyə belə borcun ödənilməsinə tabe tutulmalıdır. Bu səbəbdən də sözügedən qaydanın sadəcə qanuni vərəsələrə deyil, həm də digər şəxslərə şamil olunması ədalətli olacaqdır.

Bundan əlavə, ailə-nikah münasibətləri zamanı edilmiş hədiyyə üzərində yaranan mülkiyyət rejiminin qanunvericilikdə təsbit olunması və onun birgə mülkiyyətə daxil edilməsi məqsəduyğundur. Belə ki, hər iki tərəfin mülkiyyəti hesab olunacaq hədiyyənin yarısı tərəflərdən biri öldüyü halda onun mirasına daxil edilməli və bu əsasda bölgü aparılmalıdır.